

O altă direcție importantă care traversează prozele lui Bogza din perioada avangardistă este cea confesiv-diaristică – prima încercare literară a autorului pare să fi fost, de altfel, jurnalul său intim, început la 14 ani ca jurnal de bord... Dar în cazul lui Bogza nu doar poemele-reportaj sînt concurate de poemele-jurnal, ci și prozele-reportaj sînt concurate, pînă în 1932, de prozele-jurnal (cu hibriditatea lor poematică inclusă, desigur). Chiar placheta de debut se intitulează, ostentativ, *Jurnal de sex*. Sugestia că această plachetă ar fi decupată dintr-un flux mai amplu, extrapoetic o întîlnim într-un text prozastic din *unu*: „Jurnal de sex. Dansatoarea de cauciuc 360.000“. E adevărat: corespondența edită din epocă dintre Voronca și Bogza arată că primul i-ar fi sugerat formula „jurnalului de sex“ ca titlu... Cea mai cunoscută piesă din serie este însă „Jurnal de chaise-longue“, dar mai există și un „Jurnal de plajă“..

În mod vădit, multe dintre prozele de început, îndeosebi cele din *Bilete de papagal*, arată o „voce“ literară aflată încă în schimbare. Tînărul autor tatonează, își caută identitatea adoptînd formule artistice admirate: în special modelul Urmuz e accesat ostentativ – cum spuneam – în aceste mici texte fanteziste (mai rar modelul imagist al lui Voronca). Una dintre aceste scurte secvențe, „Omul exorbitant“, marchează contribuția la o anchetă cu același titlu (în numerele din iulie și august ale revistei) la care participă mai mulți scriitori – între aceștia, Jonathan X. Uranus, F. Aderca și chiar foarte tînărul Mihai Beniuc). Pe ansamblu, respectivele scrieri sînt însă modeste și cam lipsite de personalitate. Oricum, nu aici trebuie căutat filonul cu adevărat personal, autentic „bogzian“, dominat de obsesii erotice convulsive și răzvrătiri etice demascatoare la adresa „oribilului“ existenței. Îl vom întîlni în scrierile grotesc-suprarealiste și experimentale mai ample, pe alocuri de mare cruzime – bunăoară în „Cățeaua bragagiului“ și în regresiuinea „primitivistă“ din „Amestec țipător“ din revista *Urmuz* (avînd un corespondent în poemul „25 noiembrie“), în fulminantul „Elogiu al bordelului“, edificator pentru faza „penetrantistă“ și hipersexualistă a literaturii lui Bogza din epocă, și în cea mai mare parte a prozelor din *unu*. Tema adolescenței trece, treptat, în prim-plan, iar sexualitatea devine un fel de armă psihosocială – se poate constata, la o lectură cronologică a textelor, diferența dintre atitudinea de atac programatic la ordinea morală a sistemului din *Poemul invectivă* și cea încă imatur-hedonistă a *Jurnalului de sex*. Încă stîngaci, presărat cu improprietăți stilistice și scăpări gramaticale nescontate, „Elogiul bordelului“ din suplimentul revistei

*Urmuz* conține un atac programatic la adresa ororilor refulate ale „ordinii morale“ burgheze, averse de „parvenire“ și „căpățuire“. Un atac ilustrat prin exemple „rupte din viață“:

Am cunoscut – după ce murise prin sinucidere – o fată, a cărei mizerie intimă aflată m-a îndreptățit să o socotesc ca pe cea mai de jos prostituată deși anatomicese murise virgină.

Părinții ei, „oameni cumsecade“, dar sătui de obscuritatea vieții de mahala, (...) și-au îmbuibat odrasla cu precepte de morală și, în continuare, visau pentru ea un bărbat bogat, acaparat numai prin cinstea miresei.

Fata i-a ascultat, sperînd și ea că, păstrîndu-și himenul intact, va găsi un mire care o va scoate din orizonturile strîmte, pe cari voia să le evadeze împinsă de aceeași prostituată ambiție, a năzuințelor de parvenire.

(...) Țintind veșnic acest ideal, înăbușîndu-și elanurile pe cari vîrsta le deschidea în ea, reținîndu-se de la orice contact cu tinerii de teapa ei, croitorii și bărbierii mahalalei, timpul trecu (...) și (...) bătrînețea-i care se apropia excludea brutal apariția tînărului bogat, atît de dorit.

Atunci s-a otrăvit.

Am văzut-o întîmplător în sala de autopsie și pe cînd doctorul îi despica trupul și constata integritatea himenului; retrospectiv, eu îi analizam sufletul, descoperindu-l plin de microbii celei mai joase prostituții.

Și mamele, scumpele noastre mame, cum le transformă în proxenete dorința de a-și căpătuî cît mai bine fiicele.

Le-ați văzut la baluri: briu viu pe scaune de-a lungul zidului, urmărindu-și fata cu ochii, evoluînd printre perechile de dansatori, să vadă dacă „se prinde“.

Și cît de mîeros zîmbește tînărului cu situație, ce eventual îi este recomandat, sau, atunci cînd nu cunoaște situația, cum pornește codoșlicuri iuți, pentru a o afla.

Vizată e aici, în primul rînd, ipocrizia purității virginele, demascată ca monedă de schimb a parvenirii. În antiteză, bordelul devine – paradoxal și tezisat – spațiu al autenticității fiziologice și antidot al ipocriziei morale, „singurul loc unde nu e prostituție“: „Pentru faptul că aici totul se practică pe față, în baia luminei sănătoase, socotesc bordelul mai moral familiei, fîntînă unde spiritul nemercantilizat, dezgustat de experiențele făcute în cartoanele cu mușegai ale societății, se poate adăpa în voe, ca cerbii la izvoarele munților. (...) E mai întreg să îmbrățișezi un drac decît o parodie de înger“. La un nivel mai ridicat de intensitate (și de maturitate literară) e supusă construcția identității sexuale în „Jurnal de chaise-longue“ (un fragment rareori inclus în

antologiile literaturii noastre de avangardă, cu excepția ediției de la Academia Română<sup>1</sup>). Locul antitezelor romantice este luat, acum, tot mai vizibil de antifraza avangardistă:

În adolescența mea, bîntuit de o holeră a celor ce aflam cu privire la monstrozitatea sexualității, am întîlnit un cuvînt de o plasticitate corosivă. (...) Pentru mine e monstruoasă nu apariția stranie, ci anchiloza, formele de viață regulată, acele organizații biologice și sociale cari își iau sarcina de a duce mai departe moștenirea planetei. Socotesc monstruoasă nu o organizație de asasini, ci un așezămînt pompos, o universitate. Iar prin monstrozitatea sexualității nu înțeleg perversiuni sau altceva din cartea marchizului de Sade, ci tocmai sexualitatea obișnuită, dragostea casnică și plină de consecințe a mediocrilor, acea mizerabilă muncă în noapte a unor trupuri istovite, obeze, diforme.

Tocmai cînd tema aceasta mă exaspera mai mult, am aflat că în Moldova țăranii spun femeilor cu care vor să facă dragoste imediat: hai să ne căznim. *Să ne căznim*. Pentru o trudă, în definitiv monstruoasă, ce bun, ce expresiv cuvînt, completînd imaginea și dezgustul.

Insolitarea prin antifrază – procedeu predilect al insurgenței bogziene –, din *Poemul invectivă* și pînă la *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, se află în asemenea texte la cote maxime. Un fragment apocaliptic fulminant transpune în proză confesivă o „realitate” socio-moralo-fiziologică a „lumii petrolului”, cunoscută biografic și expusă anterior în poemul „Bolnavul peisaj petrolifer” (piesă de vîrf a tînărului Bogza). Autorul procedează „tematist”, prin deducerea unei realități esențiale, definitorii, și dezvoltă pornind de la ea viziunea coșmarească a unui Infern al infecției universale:

Dar va trebui să vorbesc altă dată și cu altă peniță despre influența pe care a avut-o la formarea spiritului meu lumea aceasta de incendii, de permanent spectacol și respirație turmentată.

Un peisaj în care totul e mînjit de păcură, dar mai ales sufletele. (...) Dacă s-ar putea găsi o caracteristică definitivă acestei lumi ar fi *clocotul*. Dealurile, sondele, cerul, oamenii, totul e în clocote. Vîlvătăi se ridică și aburi. De păcură, de sînge, de sex. Pămîntul plin de furuncule gîfîie, asudă, plesnește, își varsă puroaiele. Oamenii s-au contaminat. În muncă, în beție,

---

1. *Avangarda românească*, antologie, studiu introductiv, cronologie, referințe critice și note de Ion Pop, postfață de Eugen Simion, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015.

în dragoste, pîrîie, trosnesc, le sar mințile. În fiecare din ei e un zăcămînt de tenebre. Încrucișările se fac de-a dreptul între frați, de la nepot la mătușe, invers, și au fost cîțiva părinți care au ținut să se bucure ei cei dintîi de fiicele lor. (...)

Mai rămîn netrecuți în acest scurt pomelnic cei electrocutați, cei arși de vii și cele cîteva femei pe cari, cînd am pus mîna, carnea lor a pîrîit. Era literalmente putredă.

Pămîntul clocotește de păcură, oamenii de sifilis.

Finalul, adresat, e de un cinism țintind adevărata oroare morală – socializarea burgheză a sexului prin intermediul „femeilor între ele”:

E vorba acum de tine, prietenă de 17 ani a verișoarei mele. În vara aceasta ți se împlinește zodia. Se va întîmpla într-un hotel de clasa treia. Goi, exaltați, nu veți simți ploșnițele cari se vor bucura de acest ospăț neașteptat. A doua zi veți fi proaspeți și vă veți privi în ochi cu încredere. Dar adevărata ta deflorare va avea să fie deabia cu o oră mai tîrziu.

Atunci cînd veți eși afară și madama hotelului te va privi rînced, cu un ochi suspect, albicios. Privirea ei de femeie spurcată va răni și va rupe în tine mai mult decît sexul fraged al camaradului de joacă.

Femei, dacă ați devenit femei, să știți că voi singure v-ați molipsi între voi, una dela alta. Ceia ce se întîmplă între voi și noi n-ar însemna la urma urmei nimic.

Ceva din revolta umilită a „adolescentului miop” Mircea Eliade în fața primei experiențe a bordelului sau din furia exasperată a tînărului Cioran din articolul „Spre o altă morală sexuală” (1934) se regăsește în aceste consemnări, dar pe o altă undă ideologică – revoltată, demascatoare, acuzatoare la adresa „relei întocmiri a lumii”.

Confesiunea se încarcă de vizionarism suprarealist în „Jurnal de plajă”. Rememorarea cvasionirică a unei întîmplări petrecute „pe străzile întortochiate ale unui oraș oriental topit în amintire” se deschide spre scene de o intensitate poetică halucinatorie:

Trecerea mea deadreptul prin lemn a fost mai mult un spectacol luminos, moleculele materiei se desfăceau din beznă ca niște planete, veneau pînă în dreptul meu și mă salutau dispărînd apoi în întuneric.

Episodul către care converge totul e o crimă sadică împotriva unei femei. Din nou, Bogza se dezlănțuie într-o vibrantă apologie lirică prin antifrază blasfematoare:

Asasini mistici, îmi plac și crimele voastre. Ele au fost deobicei acele fete frumoase care ar fi făcut copii mulți, ar fi învățat să spună minciuni și ar fi murit cu pîntecul lăbărțat. Voi le-ați smuls din urzeala de mucegai a acestui destin și le-ați spintecat trupul cît era încă proaspăt cu acele minunate bijuterii cari erau cuțitele voastre și sub care moartea devenea desigur perlată și sublimă.

Asasini mistici, crimele voastre au pătat cu sînge numele lui Dumnezeu și i-au dat o savoare fără de care mulți nu l-ar fi iubit. Nu vorbesc de voi, sadici inchizitori ai Spaniei, ci de voi, asasini ai orientului care ați ucis turmentați de credință, voi, care ați murit cu bale la gură și învîrtindu-vă într-un picior.

Mă aflu printre voi într-o întîmplare despre care nu știu dacă a fost realitate sau halucinație sau un copac, unul din acei copaci numiți sistemul nervos și ale cărui fructe de febră și neurastenii le culeg uneori în scris. Asasini mistici, vă salut.

De parcă nu ar fi suficient, Bogza – urmărit deja și tîrît prin procese ca atentator la morala publică – plusează, vizînd „educarea” adolescenților prin texte anarhiste. Într-o notă adiacentă la „Declarații la deschiderea unui liceu” (1931) sîntem informați, redacțional, că, „fiind invitat să vorbească în liceul din Ploiești cu ocazia deschiderii cursurilor din toamna aceasta, d-l Geo Bogza a citit în fața auditoriului compus din elevi, părinți și profesori declarațiile cari urmează”. Cel mai probabil, ne aflăm în fața (încă) unui experiment de tip *als ob* (sau, după formula predilectă a autorului „Închipuiți-vă...”). E, firește, imposibil de crezut că un tînar cu „faima” lui Bogza putea fi invitat să vorbească la o astfel de manifestare. Orientat împotriva „educației ipocrite”, textul are însă un caracter paradoxal educativ, *à rebours*:

Mă dezgustă perfidia operii pe care educația o întreprinde cu fiecare dintre noi. Sub pretextul unei pregătiri pentru viață, ia în primire noile ființe și strivește în ele cele mai suave fișii de suflet, orice tendință de manifestare în temerar și răzvrătire, dar mai ales are grijă să formeze fiecăruia o lamentabilă și inutilă conștiință. (...)

Punctul meu de onoare e declarația solemnă că nu am nevoie de conștiință. Mă lipsesc de ea ca de un excrement. (...)

Vorbesc evident de meschina conștiință-scrupul, de conștiința – conduită morală cu care educația caută să-și înzestreze victimele, fiindcă există o altă conștiință – torent din mintea ca o gresie, o izbucnire de flăcări pîlpiind tragic deasupra lumii, o conștiință-înțelegere spăimîntătoare și în aceeași măsură o conștiință – dezastru iremediabil.

Autorul și-i ia drept aliați pe Nietzsche și Dostoievski, făcînd o profesiune de credință revoluționară, ancorată (suprarealist...) în inocența liberă a copilului:

Întrebarea subversivă a copilului. Într-o concentrare și prelungire a ei peste vîrstă stă toată esența din care au pornit acele evenimente de prăbușiri și mari prefaceri zguduind lumea din timp în timp. Revoluția înseamnă revizuirea unor stări de lucruri și formula revizuirii e întrebarea. Revoluția începe cu De ce? Și asta e întrebarea pe care o aduce de dincolo copilul. A fi revoluționar e în bună măsură a-ți păstra nealterate virtuțile copilăriei. A nu capitula. A pune mai departe întrebări care să stînjenească oamenii și să le arunce nisip fierbinte în respirație.

Inegale, dar intense, diverse, ca și poemele sale din epocă, neorganizate însă, ca acestea din urmă, în volume, prozele tînărului avangardist Geo Bogza ar merita restituite integral.

#### IV.4. De la Caragiale la Blecher. Geo Bogza și provincia ca aventură – note despre „O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil“

Puține texte în proză ale lui Geo Bogza sînt mai pe frecvența „datelor și sensibilității timpului nostru“ ca „O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil“. Excelența textului a fost indicată de-a lungul timpului de cîțiva critici literari importanți, fără a putea vorbi totuși despre o canoizare a sa. Editat tîrziu în volum (în culegerea omonimă de publicistică din 1968<sup>1</sup>, după 30 de ani de la concepere) și nereeditat de atunci, el a devenit totuși o emblemă insolită a banalului provincial autohton. Republicarea sa ca piesă-titlu de volum în 1968, într-un moment de vîrf al liberalizării poststaliniste, de început al reabilitării avangardei și de urgență a grupărilor neoavangardiste (oniricii, adepții *Nouveau Roman* și ai realismului magic etc.), ține de modul bogzian de a se

1. Geo Bogza, *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil. Fișe literare, povestiri, pamflete*, prefată de G. Dimisianu, Editura pentru Literatură, București, 1968.